

”שמואל בק” / הארץ / 13.1.61 / תע’ יחיד / גלריה ”גורדון” / תל-אביב

ציורו של שמואל בק משתייך, ללא ספק, למסגרת הרחבה והכללית של הסוריאליזם, אך אין זה בדיוק הסוריאליזם כפי שהובן על ידי הקבוצה שסביב אנדרה ברטון, אלא סוריאליזם במובן רחב יותר. המשותף בין שמואל בק והסוריאליסטים הוא השימוש בהקשרי דימויים מוזרים וסוגסטיביים, במניפולציה של החלל, בהצבת אובייקט המקבל משמעות שונה לגמרי ממשמעותו הרגילה, בטכניקה המתארת ובספרותיות המרובה. השוני מתבטא בקרירות ובמודעות בהן ניגש האמן לציוריו.

בחוסר היומרה למסור ”ספונטאנית” תכנים תת-הכרתיים ובכך ששמואל בק מציג את התמורה המתמדת המופיעה בציורים לא מתוך ניסיון להדהים ולהבהיל אלא כניסיון לעורר אווירה של הנשגב והמופלא. בהתאם לכך, לקוחים גם הרעיונות המשמשים נושא לציורים שלא מעולם ההזיות, החלום, והטירוף אלא הם קרובים יותר לרעיונות פילוסופיים-מיסטיים, מבחינה זו קרוב ציורו של שמואל בק לציור המטאפיזי יותר מאשר לסוריאליזם הרגיל.

הטכניקה היא זו שגובשה כבר בימי הרנסאנס והבארוק, והאמן שולט בה בליטוש מספיק עד כדי יכולת להקנות מימד של ”מציאות” מפורטת ביותר לעצמים המוזרים המאכלסים את בדיו. יחד עם זאת, דווקא טכניקה מלוטשת זו הינה כמעט לגמרי חסרת משמעות בפני עצמה: אין בציורים אלה כל חשיבות מיוחדת להנחת כתם הצבע או חומריות של משיכת המכחול; אלה מוצדקים רק מהיותם משמשים תכנים רעיוניים. הדגש מושם, איפוא, על

התיאור ולא על משמעותם של האלמנטים הציוריים כשלעצמם. העולם המתואר בציוריו של שמואל בק הוא עולם נופי אבן הקופאים בשיממונם, בתים שהזמן חרט בהם את אותותיו, בתי מתכת מעוותים, לוחות עץ סדוקים ומתפוררים - עולם עייף לאחר שואה. כל אלה מאפשרים לצייר להמחיש בבדיו משהו מנצח הזמן, הגורר אחריו התפוררות, מוות והתייחסות לעכשווי כאל אילוזה נאיבית. לא מקרה הוא שדמויות אדם אינן מופיעות בציורים אלה. במקומן מיוצגים מאוויי של האדם על ידי "ממלאי מקום": פירות וירקות מופיעים במצבים "אנושיים" כביכול. אפילו כך, כשהאדם מופיע מוסווה ובמובלע, מחליקים כמה מהציורים העוסקים באותם פירות וירקות, לתחום האנקדוטה.

אם כי אין בציוריו של שמואל בק ניסיון לבטא ישירות עולם תת־מודע, מופיע עולם זה ברמה אחרת מזו הישירה: יש, למרות הגישה השכלתנית, הרבה מצורות הביטוי ואופני החשיבה של חלום, ובעיקר מיתוס, בציורים אלה. הרעיון החוזר פעמים כה רבות, לפיו המציאות אינה אלא מסך דק שמאחוריו מסתתרת מציאות אחרת, הרעיון של קיומם הסימולטאני של הרבה עולמות. בעוד אנו יכולים לגשת רק אל אחד מהם. חדירתם של עולמות שונים זה לתוך זה ושינוי "סדרי הטבע" בעקבות פלישה זו - כל אלה מאלפים מאוד גם (ואולי בעיקר) כשמתבוננים עליהם כהשלכה של תכנים תת־מודעיים ולא רק כניסיון למסור הרהורים מטאפיזיים.